

Charlotte Fridolfsson,
Ylva Gislén, Dalia Mukhtar-
Landgren, Carolina Pettersson,
Lina Rahm och Åsa Ståhl
Välkommen till framtiden

Välkommen till framtiden! Ser du en utopi framför dig? En dystopi? Måste de utesluta varandra? Är framtiden morgondagen, det som händer om tio år – eller bara något som tar form i science fiction-romanernas avlägsna världar eller alternativa samtider? När vi talar om framtiden i bestämd form singularis gör vi ett försök att styra tiden, att skapa en riktning och bestämma vad som komma skall. Framtider i obestämd form pluralis är däremot mer bångstyriga – svårare att förutse, kontrollera och styra. De öppnar också för ett politiskt moment: en kamp mellan olika framtider, men också en kamp om de historieskrivningar som legitimerar vissa framtider snarare än andra. I den bemärkelsen handlar framtiden inte bara om den tid som ligger framför oss, utan också om hur beskrivningen av det förflutna gör vissa framtider tänkbara – och andra otänkbara. Försök att kontrollera, planera och förutse handlar ofta om att försöka skaffa eller behålla makt och resurser. Men inom ramen för en demokrati kan sådana försök också handla om att ta ansvar för

det gemensamma eller, på individplanet, att utöva omtanke och omsorg.

Kanske behöver vi först och främst konstatera att grundvillkoren inte bara för framtids tänkandet utan för allt slags politiskt arbete har förändrats. De jämförelsevis stabila biofysiska förutsättningar som planeten tillhandahållit under holocen, den geologiska epoken efter den senaste istiden, ser ut att vara på väg att dramatiskt förändras. Under holocen har människan som art gått från fem miljoner till snart sju miljarder individer. Samtidigt präglas vår omedelbara samtid av geopolitiska spänningar och ihållande hög- och lågskaliga krig, folkmord och systematiskt åsidosättande av internationell humanitär rätt.

Det är alltså knappast underligt att det alltmer talas om en »polykris« eller »metakris«. Termerna ligger nära varandra såtillvida att de båda beskriver hur vi står inför många samtidiga och sinsemellan förbundna kriser: klimatförändringarna, vattenbrist, utarmade och förorenade jordar, växande auktoritära krafter, krig, rasism, kraftiga börssvängningar, desinformation, skenande orättvisor, potentiellt socialt omvälvande teknik och så vidare. Än så länge har dock termerna lite olika konnotationer. De som talar om metakris betonar gärna hur kriserna också är förbundna med individens psykologiska och känslomässiga upplevelse av kris. I den fransktalande världen talas det snarare om industrisamhällets högst tänkbara kollaps, och det finns flera forskare och teoretiker som ägnar sig åt det som inte utan viss självironi kallas »kollapsologi«.¹ Den känslomässiga och psykologiska dimensionen i kristänkandet behövs förmodligen – det är lätt att känna vanmakt inför många av de framtider som nu framstår som möjliga. Många i dag hänvisar också till filosofen Hannah Arendts analys i *Totalitarismens ursprung* av hur rädsla och osäkerhet inför framtiden i början av förra seklet banade väg för de nazistiska och stalinistiska regimerna.²

Den metakris vi befinner oss i handlar också om hur fysiska platser laddas med framtid. Det handlar om både ockupationer och annekteringar av land, men också om vad marken kan bära. Allt på Antarktis rör framtiden, skriver Kati Lindström i sin text: från valfångare som såg en oändlig industriell tillväxt på 1800-talet via förhoppningar om mineralutvinning på 1970-talet till den smältande is som i dag signalerar planetens osäkra framtid. Antarktis har formats och formas av rivaliserande framtidsberättelser. Lindström visar hur olika tidslager skrivs in i samma geografiska rum: kontinenten blir en projektyta för mänsklighetens hopp, girighet och oro. I hennes dikt »Maskrosor« vänds perspektivet: den envisa blomman framträder som en möjlig inkräktare på en framtida omformad kontinent. Dikten rör sig längs tidsskalan för mänsklig påverkan, låter utopierna och dystopierna glida ihop i bilden av maskrosorna som till sist blommar »helhjärtat, nonchalant, skamlöst« över en kontinent där pingvinerna försvunnit.

Kristänkandet utgår ofta från antagandet om behovet av en genomgripande förändring – ibland formulerad som en ny riktning. Andra menar att riktningen redan är given och att uppgiften snarare är att förvalta och förbättra, ofta med hjälp av teknik. Samhällsvetenskaplig forskning lyfter ofta fram invanda hjulspår som ett hinder för förändring: framtiden formas av tidigare vägval. Samtidigt talar både innovatörer och miljöforskare från sina respektive håll om behovet av »disruptiv« eller »transformativ« förändring. Åter andra problematiserar den punkten från vilken ett tänkt »vi« blickar framåt. Den punkten rymmer också berättelsen om hur vi hamnade här och vilka som format vår samtid.

Vilka har möjlighet att föreställa sig inte bara andra framtider utan en framtid över huvud taget? På vilka sätt möter vi metakriserna i solidaritet också med andra levande varelser och

livsvävar? Vilka är de »vi« som gör framtiderna? Den sortens frågor ligger till grund för det här numret av *Fronesis*. Bakom vårt urval ligger insikten om att vänsterns framtidsvisioner historiskt sett varit knutna till just den industriella och koloniala logik som fört oss till den punkt där vi befinner oss i dag. Vi har därför valt texter som med sitt förhållningssätt kan hjälpa oss att ifrågasätta och långsamt trassla oss ut ur denna logik.

Framtidens politik och planering

Idén om framtiden som en naturlig förlängning av det förflutna och som ett avgränsat »något« vilket kan planeras, styras och förutses är inte självklar, utan historiskt formad.³ Den linjära tidsuppfattningen etablerades inom västerländsk idétradition under 1700- och 1800-talen. Under upplysningen, industrialismen och moderniteten växte en berättelse fram om kumulativa framsteg som förmedlades till allmänheten genom museer, encyklopedier och världsutställningar. Framstegstanken hämtade näring ur föreställningar om mänsklighetens förmåga till ständigt växande kunskap, men också ur idén om en gemensam mänsklighet som var stadd i rörelse mot allt högre utvecklingsnivåer.⁴

Utvecklingslogiken har ofta antagit formen av ett stadie-tänkande – från jordbrukssamhället via industrisamhället till det postindustriella samhället – där inte sällan tekniken, från ångmaskinen till mikrochipet, har beskrivits som drivkraften. Centralt för framstegstänkandet har också varit antagandet att vissa länder *leder* utvecklingen medan andra följer efter. Kontrasten med och relationen till en förment »underutvecklad« värld har varit avgörande för möjligheten att uppfatta väst som den huvudsakliga drivkraften för mänsklighetens framsteg.⁵ I dag begreppsliiggörs det här utvecklingstänkandet ofta som acceleration eller en allt snabbare förändringstakt, där både tekniska och sociala omställningar accelererat på ett sätt som kraftigt kommit

att påverka människors vardag – där många beskriver upplevelsen av att *inte hinna med*.⁶ Ända sedan modernitetens genombrott har framtiden också fungerat som påtryckningsmedel i nuet: politiska och teknologiska vägval framställs som nödvändiga, medan kritiska röster ofta avfärdas som bakåtsträvande.

Sedan 1800-talet har framstegstanken också varit nära förknippad med idén om planering – en verksamhet som bygger på framtidsinriktad kunskap och tilltro till möjligheten att forma en bättre värld, ofta med utopiska förtecken. Den västerländska staden har ofta framställts som utvecklingens nav, och i dag framkommer detta kanske som tydligast i visionen om den »smarta staden«. Smarthet likställs här ofta med teknikens mål enligt Silicon Valleys och techindustrins föreställningar: ett bekvämt, friktionsfritt liv där algoritmiska system förutsäger och tillgodoser våra behov. Exempel är självkörande bilar som hittar parkering på egen hand, klockor som berättar hur vi mår, kylskåp som håller koll på inköpslistan och streamingtjänster som filtrerar bort musik och filmer som vi inte antas vilja ha. I dessa framtidsbilder reduceras vi till »användare« som strävar efter det som brukar beskrivas som en *sömlös*, eller friktionsfri, individuell konsumtion. Mänskliga behov av gemenskap, autonomi, integritet och inflytande över våra livsmiljöer ryms inte i visionerna. Även de andra levande varelser som delar städernas rum med oss – maskrosor, pilfinkar, råttor, rävar – lyser med sin frånvaro. Lika sällan diskuteras varifrån komponenterna till de smarta systemen kommer, hur och av vilka de framställs, vilka som tar hand om »användarna« när de blir sjuka eller gamla och var maten i det intelligenta kylskåpet egentligen produceras.

Smarta framtider där tekniken leder oss mot nästa språng understöds också av politiska prioriteringar och statliga investeringar. Här är inte minst innovationsmyndigheterna centrala aktörer. I dag talas allt oftare om behovet av tydlig *riktning* i ett

mer allmänt innovationsarbete. Innovationsmyndigheter på nationell nivå och EU-nivå använder nyckelord som *directionality* och framsyn för att säkerställa att innovationsprocesser riktas mot förbestämda och tydligt utvärderingsbara mål. Här finns också en föreställning om att man måste identifiera det som kan utgöra hinder för fortsatt utveckling. I Sverige har Tidöregeringen nyligen inrättat Accelerationskontoret som en del av Regeringskansliet. Accelerationskontorets uppdrag är att »proaktivt initiera åtgärder innan problemen uppstår« samt att »vid behov föreslå nödvändiga författningsändringar för att underlätta den gröna omställningen«.⁷ Här framkommer hur framsteget inte bara kräver investeringar i smart teknologi, utan även undanröjandet av hinder så att Sverige inte hamnar på efterkälken.

Bara under den tid vi arbetat med det här numret har de alltid täta ekonomiska och politiska förbindelserna mellan stat och kapital förtätats ytterligare genom den »teknofeodalistiska« allians som vuxit fram, framför allt i amerikansk politik.⁸ Månad för månad, dag för dag har det blivit förfärande tydligt att många av världens politiska och ekonomiska makthavare reagerar på metakrisen genom att ytterligare skruva upp de modernistiska framtidsdrömmar som fört oss till den nuvarande punkten. Deras framtid är mer av samma: mer olja, mer gas, mer acceleration, mer till de redan rika, mer patriarkat, fler gigantiska högteknologiska projekt (med osäkra resultat och riskabla följder) och ibland tillväxtprojekt med gröna förtecken. Skulle megalomanin slå slint har den mest mega-megalomana lösningen från förra seklet återupplivats: kolonisera de andra planeterna i solsystemet! Den teknofeodala »broligarkins« framtid är en gränslös modernitet-kolonialitet (som GTDF-kollektivet talar om i sin text) hög på bensin och ketamin.

I Donald Trumps USA har det nyinrättade organet DOGE (Department of Government Efficiency, »Departementet för

effektivare statsförvaltning») fått i uppdrag att under ledning av Elon Musk kraftigt skära ner i de offentliga utgifterna med hjälp av AI. Den här utvecklingen sker inte i ett idémässigt vakuum. Av allt att döma är DOGE en karbonkopia på den högerextrema teoretikern Curtis Yarvins RAGE (Retire All Government Employees, »Pensionera alla statstjänstemän«) – en plan för hur en diktator/vd med machiavelliska metoder skulle kunna erövra den politiska makten. Tillsammans med den brittiske filosofen Nick Land ligger Yarvin även bakom den nyfascistiska rörelsen den mörka upplysningen, som inte bara inspirerat politiker som Steve Bannon och J. D. Vance, utan också teknikfeodaltherrar som Peter Thiel och Jeff Bezos.⁹

Paralleller har dragits till hur Filippo Tommaso Marinettis manifest för den italienska futurismen kom att införlivas med Benito Mussolinis fascistiska rörelse. I det futuristiska manifestet förhärligades inte bara hastigheten och accelerationen utan också kriget, militarismen och patriotismen. Man lovade att »förstöra muséerna, biblioteken, varje slag av akademi; [att] kämpa mot moralism, feminism och utilitistisk och opportunistisk feghet».¹⁰ På broligarkers vis göms fascismvurmen i memetiskt öppen dager: Mussolini använde också titeln *il duce*, standarditalienskans variant av venetianskans *doge*, som Venedigs oligarkiske ledare kallades fram till dess att stadsstaten upphörde i slutet av 1700-talet.

Chefen för svenska Accelerationskontoret säger i Ekots lördagsintervju att »statliga myndigheter lider av överbyråkratisering, är för långsamma i tillståndsprövningar, överklagar varandra för mycket och motarbetar företag».¹¹ Här ser vi alltså i ett svenskt sammanhang hur effektivitet och snabba lagändringar framställs som nödvändiga på ett sätt som vi känner igen från den nyliberala och reaktionära politiken på den internationella arenan, hur de övertrumfar miljöprövningar och demokratiska

processer. De som sjunger hastighetens lov har inte mycket till övers för de rättigheter som vi historiskt tillkämpat oss.

Accelerationismen teoretiserades redan innan den materialiserades. I det här numret finns en text om hur framtidstron alltmer kommit att ersättas av »överlevnadskalkyler«. Den marxistiske teoretikern Raymond Williams analys från 1983 framstår i dag som närmast profetisk. Han talar om »plan X«, en ny sorts maktstrategi som varken är utopisk eller nostalgisk, utan snarare nihilistisk. Plan X utgör enligt Williams en fundamental förändring i hur makt och samhällsplanering fungerar. I stället för att lösa samhällsproblem bygger plan X på premissen att kriser är oundvikliga och permanenta. Planering handlar inte längre om att förebygga katastrofer, att vända en farlig utveckling eller att skapa en bättre framtid, utan om att skaffa sig en strategiskt gynnsam ställning för att kunna säkerställa tillfälliga konkurrensfördelar i en värld präglad av ständig kris och instabilitet.

Redan för fyrtio år sedan menade alltså Williams att vi bevitnar en förskjutning i hur eliter förhåller sig till framtiden. Moderniteten rymde en tanke eller ett löfte om att samhället kan och bör förbättras genom rationell planering. Nu ser vi i stället framväxten av vad Williams kallar »procentpolitik« – beräkningar av relativa fördelar inom ramen för ett accepterat kaostillstånd. Konsekvensen blir att ojämlikhet tas för given och normaliseras. Det är ofrånkomligt att alla inte kommer att överleva. Politik enligt plan X handlar om att sortera, prioritera och göra överlevnadskalkyler, inte att förhindra att människor lider eller dör. På detta sätt sker en systematisk avpolitisering av kriser. De betraktas som givna naturlagar snarare än produkter av vissa politiska val och maktförhållanden, vilket effektivt omöjliggör reell strukturell förändring och andra tänkbara sätt att tillsammans möta och leva med framtida risker och kriser.

Det finns ett eko av plan X i det som kallas »longtermism« och effektiv altruism, bådadera ismer med många anhängare bland västvärldens politiskt inflytelserika miljardärer. Den unge skotske filosofen William MacAskills idéer kan i förstone framstå som en betydligt mer acceptabel inspirationskälla än tidigare nämnde Curtis Yarvin. Men även här tas dagens extrema ekonomiska och politiska ojämlikhet för given, och det antas att det åligger de välbärgade och tekniska innovatörerna att fatta beslut och föreställa sig framtider. I förlängningen av framstegstankens tro på teknik som medel för fortsatt utveckling beskriver MacAskill i boken *What We Owe the Future* just teknologisk stagnation som det största hotet mot mänskligheten.¹² Genom det han och andra liberala utilitaristiska tänkare kallar effektiv altruism knyts teknik-optimismen också till förhoppningen om att globala problem ska kunna lösas genom välgörenhet, ett antagande som innebär att rika människor utan dåligt samvete kan behålla sina privilegier.¹³

Mot detta kan anföras att den ekonomiska tillväxten aktivt bidragit till ökad ekonomisk ojämlikhet. Den har dessutom negativt påverkat en mängd människors liv och kroppar, andra varelser och förutsättningarna för fortsatt liv på planeten. Alnoor Ladha och Linn Murphy menar i boken *Post-Capitalist Philanthropy* att de rikedomar som samlats i händerna på ett fåtal individer bör ses som en gemensam resurs som står till vårt förfogande inför de utmaningar som väntar och att alla beslut måste fattas av dem som berörs av konsekvenserna.¹⁴

När det gäller planeringen av en tänkt framtid och en politik där starka framtidsbilder aktiveras är det som alltid viktigt att ställa frågan vilka som har planeringsmakten, på vilka grunder och hur framtidsbilderna döljer eller legitimerar orättvisor i nuet. Här är den just nu pågående diskussionen om AI ett bra exempel. Både de som för fram utopiska och de som för fram dystopiska bilder tenderar att tala om själva tekniken som hot

eller möjlighet – mer sällan väcks frågan om vilka som investerar och investerar de stora summorna, vilka intentioner de kan tänkas ha och hur makten över besluten skulle kunna fördelas annorlunda.

Som ovanstående resonemang kring amerikanska DOGE och svenska Accelerationskontoret visar är det också angeläget att uppmärksamma hur den snabba rörelsen, brådskan och paniken, i sig är en del av den kolonialitet-modernitet som fört oss in i metakrisen. I detta sammanhang är det viktigt att reflektera kring hur motstånd, också mot etablerade uppfattningar om tid, kan erbjuda alternativa förståelser av framtidsskapande.

Tid och tempo som politik

Att tänka på framtiden är att i vid bemärkelse placera sig i tiden och tala om tid: varje tanke om hur framtiden skulle kunna gestalta sig bygger på antaganden om hur tid fungerar. Flera av numrets texter för en diskussion om hur tid uppfattas, oftast med udden riktad mot den västerländska modernitetens enkel-spåriga framstegstanke – framåt, uppåt och fortare. »Tiden är inte bara en stege« som en av rubrikerna i »Antropocens hem-sökta landskap« lyder. Författarna, Elaine Gan, Anna Tsing, Heather Swanson och Nils Bubandt, var alla verksamma i det tvärvetenskapliga forskningsprojektet AURA på Århus universitet 2013–2018, som handlade om de dilemman vi ställs inför när människans inverkan på jordens ekosystem fått oavsiktliga effekter. De vänder blicken mot vålnader – radioaktiva isotoper, träd som fortfarande minns de mammutar som en gång vandrade över dem, stenar som sprängts bort från sina ursprungliga berg – som rör sig mellan olika tidslager och med sin kusliga närvaro stör bilden av en rörelse mot en ständigt bättre framtid där vi kan lägga förlusterna bakom oss. Snart sagt alla landskap är nu påverkade av mänsklig aktivitet, om än inte alltid på så uppenbara

sätt. Vattnet, marken, kropparna vittnar om och bär spår av det som en gång troddes vara harmlöst eller ett nödvändigt ont på vägen mot en bättre framtid.

Vår förståelse av tid påverkar alltså också hur vi förstår materia. I tillväxtparadigmet, där allt hela tiden rör sig framåt, är avfall och sopor något vi lämnar efter oss, inte något som vi kommer att behöva möta igen. Författarna menar dock att vi behöver lära oss att se hur olika tidslager är ständigt närvarande, materiellt och biologiskt påtagliga, omkring oss – och därigenom också att leva med både de avsiktliga och de oavsiktliga konsekvenserna av våra handlingar på den här planeten. De talar om förmågan att *notera* och *nyfiket lyssna in* som avgörande för att vi ska kunna närma oss alla de möjliga framtider och diversifierade subjekt som existerar redan i nuet.

Den belgiska kemisten och filosofen Isabelle Stengers är inne på ett liknande spår när hon säger: »Att utveckla föreställningsförmåga tar tid. Det tar tid att lära sig hur man på allvar går in i saker man inte vet något om, att lära sig hur de ändå är förbundna med det vi redan vet.« Hon (och intervjuaren Marc Higgins) talar om de olika tidsligheter som ryms i »Gaia«, vars intring Stengers använder som bild för det många andra kallar antropocen: Gaia både som James Lovelocks vetenskapliga hypotes om vår planet som ett levande system och som namnet på grekernas lättretliga jordgudinna, som det gällde det att hålla sig väl med och visa respekt, eftersom hennes vrede annars riskerade att drabba allt och alla utan urskiljning. Stengers, som i debatter ofta presenterar sig som en del av den generation som i framtiden kommer att vara den mest hatade – den som visste, som fortfarande hade möjlighet att hejda miljöförstöringen och klimatförändringarna men underlät att göra något – kunde ha haft poeten Audre Lodes formulering »härskares verktyg kommer aldrig att montera ned härskares hus« som motto för sin strävan att bryta och välja tempo inför det som komma skall.¹⁵

Utifrån motsatsparet snabbvetenskap–långsam vetenskap resonerar Stengers kring föreställningen att vetenskapliga frågor och experiment utgör själva motorn i den övergripande samhällsutvecklingen. Den snabba, tveklösa framåtrörelsen legitimerar en forskning utan föreställningsförmåga, där forskare inte behöver lyssna (och där de därför alltid helt oanade konsekvenserna lämnas åt andra att leva eller dö med). Rörelsen behöver saktas in, så att forskare blir tvungna att lyssna till andra perspektiv och kunskaper, också till frågor och kunskapsbärare som ofta avfärdas som »ovetenskapliga« men som är väl så angelägna för vårt gemensamma framtida liv. Levande, levbara framtider kräver ett långsamt lyssnande och varande i nuet.

Psykologen, aktivisten och författaren Báyo Akómoláfé citerar de åldermän och ålderkvinnor på den afrikanska kontinenten som säger: »Dessa tider kräver mycket av oss, låt oss sakta in.« För att kunna öppna för nya möjliga framtider behöver vi röra oss i en annan takt än den som rått och råder. I den text vi valt ut till numret, ursprungligen ett tal som hölls i Berlin 2015, rör han sig mellan flera olika tidslager i staden, egna och andras. Det var i Berlin Albert Einstein och Niels Bohr möttes för första gången, 1920, och Akómoláfé använder de båda fysikernas olika teorier om tid och rum som ett sätt att problematisera hur vi som aktivister (och människor) förstår aktörskap. Modernitetens vålnader är överallt omkring oss. Vad händer om vi saktar in, lyssnar på dem och det som lever och sjunger omkring oss, som sjunker till marken, som flyter ut? Vad skulle ett berg göra?

Framtidens oundvikliga död

Det brukar sägas att det enda vi säkert vet om framtiden är att vi en gång ska dö. I en sekulär och materialistisk tid finns det inte heller någon möjlig andlig eller metafysisk framtid bortom denna slutpunkt. I texten »Queera dödsstudier« problematiserar

författarna Nina Lykke, Tara Mehrabi och Marietta Radomska konventionella dödsstudier genom att gå bortom den här slutpunkten. De studerar död utifrån en strukturell »nekropolitik« och »nekromakt« som systematiskt låter en del kroppar dö – socialt, materiellt och fysiskt. Texten undersöker också lämpligt och olämpligt sörjande utifrån ett ifrågasättande av uppdelningar mellan normerande kroppars död (ciskönade, friska och fungerande, heterosexuella och vita från över- och medelklassen) och andras. Queera studier av död och utdöende omfattar också andra levande varelser än människor samt utplåning av hela ekosystem med de konsekvenser den får för kommande generationer – här finns ett släktskap med de »vålnader« som Gan, Tsing, Swanson och Bubandt skriver om i »Antropocens hemsökta landskap«.

I texten »Inför den nuvarande världens undergång« av det tidigare nämnda GTDF-kollektivet – ett nätverk av pedagoger, forskare, konstnärer och urfolkstänkare från båda de amerikanska kontinenterna – finns ett resonemang om förhållningssättet till död. Närmare bestämt handlar det om modernitetens-kolonialitetens uppfattning om sig själv som berättigad till evigt liv, en uppfattning som bara kan upprätthållas med stora mängder våld. Som författarna påpekar är urfolksröster inte samstämmiga, men insikten om att vårt nuvarande system troligen behöver dö för att kunna öppna för nya möjliga världar är ändå genomgående hos många av de tänkare de citerar. Här finns också erfarenheter av att socialt, känslomässigt och kognitivt leva med de komplexiteter och motsägelser som uppstår när system och världar faller samman. Ofta finns också erfarenheter av det som Isabelle Stengers skulle kalla »kosmopolitik«: respektfulla förhandlingar med andra varelser, naturkrafter och rumtider bortom våra egna och nuvarande. Tankar och handlingar som skaver och sätt på vilka vi kan befinna oss tillsammans i särigheterna är vad kollektivet söker verktyg för i sin praktik.

Genom det vridande och vändande på tidsligheter som förekommer i många av numrets texter problematiseras modernitetens-kolonialitetens tidsuppfattning – den linjära, ständigt hastande och dödsförnekande rörelsen mot framtiden. Under ytan finner vi den judisk-kristna kosmologins föreställningar om apokalypsen: en katastrofal yttersta tid för allt jordiskt liv. Bibeln inleds med skapelseberättelsen och avslutas med Uppenbarelseboken. Vi har bett teologen Jayne Svenungsson att skriva om kristna tolkningar av just apokalypsen under historiens lopp. I sin text lyfter hon fram den tolkning som bland andra antiapartheid-aktivisten Allan Boesak gjort, enligt vilken Uppenbarelseboken inte är en beskrivning av en slutpunkt eller en domedag, utan motståndslitteratur. Bibeltexten är inte en utsaga om framtiden, utan en maning till läsaren att förverkliga evangeliernas budskap om rättvisa nu.

Liksom Svenungsson vill de anonyma författarna till »Introduktion till apokalypsen« att vi ska tänka på apokalypsen som slutet för bara ett slags tid och värld – inte som tidens absoluta slut och världens fullständiga undergång. Författarna menar att föreställningen om apokalypsen, där katastrofen förläggs till en stundande framtid, gör det möjligt att normalisera en redan katastrofal rådande ordning. Att se apokalypsen som en pågående händelse i detta nu, inte som en händelse i en avlägsen framtid, är ett sätt att bryta normaliseringen av bland annat ekonomiska orättvisor och klimatkollaps. I synen på undergången som något närvarande i samtiden, i öppenheten för vår gemensamma sorg och förtvivlan över det som går förlorat, ligger också vår gemensamma styrka. Genom insikten att apokalypsen redan pågår finner vi vägen till den sociala revolution där skapandet av ett nytt sätt att leva tillsammans också blir villkoret för överlevnad i den utarmade värld det kapitalistiska systemet lämnar efter sig.

Omsorgsradikaliserat hopp

Bortom både traditionella och sociala mediers fokus på vad makthavare säger och inte säger deltog under våren 2025 många miljoner medborgare i USA i geografiskt spridda demonstrationer som samlade ett oräkneligt antal rörelser och organisationer.¹⁶ Samtidigt har det också vuxit fram ett politiskt samarbete mellan de amerikanska federala fackföreningarna och deras förbundsna.¹⁷ Även organisering är ett sätt att använda sig av historien, av kollektiv intelligens och handling, ett sätt att förhålla sig till ett ständigt pågående nu för de levbara framtiderna. Organisering, förstått som ett knippe sociala teknologier, är därmed tätt förbundet med föreställningsförmåga, spekulativ fiktion och en förmåga att gemensamt upprätthålla ett vardagligt hopp som omsätts i små och stora handlingar.

Författaren och aktivisten adrienne maree brown, som tillsammans med sin syster Autumn Brown driver podden »How to Survive the End of the World«, påtalar vikten av berättelser om flera möjliga framtider. Anteckningarna till det tal hon höll i New York 2015, som vi valt ut till det här numret, rymmer många referenser till den amerikanska författaren Octavia Butler. Hennes spekulativa fiktion har ofta förts fram som ett av de främsta litterära exemplen på afrofuturism, en term som myntades 1993 av kritikern och kulturskribenten Mark Drery.¹⁸ Butlers huvudpersoner har genomgående afrikanskt ursprung. Men de hybridgemenskaper hon skriver fram frodas i de inte alltid friktionsfria skarvarna mellan etniciteter och de historiska maktförhållanden som är förknippade med dem – och med andra arter. maree brown talar om afrofuturismen hos slavtidens Svarta, de val de gjorde när de såg in i framtiden och de framtider vi skapar genom handlingar i nuet.

Hur ser fiktionens rörelse mot framtiden egentligen ut? Är den lik eller olik den föreställningsförmåga som arkeologerna tar

hjälp av när de försöker pussla ihop berättelser och samhällen av jordiga skärvor och fragment? Det är utgångspunkten för en av numrets kortare texter. Med sina verk placerade sig författaren Ursula K. Le Guin oftast i de genrer som kallas fantasy och science fiction, men alltid med frågor som handlar om hur vi lever med varandra och andra levande varelser snarare än med teknik. I likhet med Octavia Butler men i en annan tonart vidgar Le Guin vår föreställningsförmåga om framtiden och påpekar den politiska vikten av att odla den.

Och så har vi hoppet. I texten »Alldagligt hopp« diskuterar teknik- och vetenskapsteoretikern Steven Jackson de egenskaper som olika tänkare genom historien knutit till känslan av hopp efter att inledningsvis ha ställt bilderna av uppskjutningen av Sputnik 1957 och av SpaceX 2020 mot varandra. I stället för att rikta blicken uppåt och följa rakaternas strävan efter expansion ut i yttre rymden riktar han den nedåt, mot marken. Det han sätter sin tilltro till är ett »hopp som står med fötterna på jorden och har skit under naglarna, inte ett hopp som klagande eller bönfallande blickar mot himlen. Det tittar *nedåt* och *runt omkring oss* snarare än uppåt för att föreställa sig mångfalden och överflödet i framtidens världar: om vi bara kan tänka oss dem och förmår bygga dem.«

Liksom Jackson betonar flera av numrets författare en nyfiken, återställande och långsam omsorg snarare än produktion av det nya och annorlunda som något centralt för levbara framtider. Under arbetet med numret har det också för oss i redaktionen varit intressant att bli varse och diskutera i hur hög grad vänsterns idéer om radikalism och revolution historiskt varit och fortfarande är knutna till samma koloniala modernitet som kapitalismen. Tvärsöver hela vänsterskalan har regimer, partier och folkrörelser slutit upp bakom det globala fossilbrännande industriprojektet för att det gett löfte om en god framtid åt de

många. Än i dag kan vänsterledare oreserverat ställa sig bakom nya gruvor och nya industrier oavsett konsekvenserna för ekosystem och urbefolkningar enligt devisen att arbetstillfällen alltid är av godo. I den rådande politiska ordningen betraktats både långsamhet och omsorg med misstro, som något som hör samman med konservatism, nostalgi och allmän förändrings-ovilja. Omsorg blir i den politiska retoriken en kostnad snarare än en tillgång. Men antropologen och aktivisten David Graeber har påpekat att omsorgs- och underhållsarbete alltid har utgjort den största delen av det som historiskt legat i industrisamhällets avlönade sektor, att det är både ideologiskt betecknande och problematiskt att industriarbetaren snarare än kocken eller städerskan blev symbolen för arbetarrörelsen.¹⁹

Som vi var inne på tidigare och som flera av numrets texter betonar skakar nu inte bara planetens nuvarande livsformer i sina biofysiska grundvalar: undergångarna har redan skett, kollapserna pågår. Det enda som hänt är att vi i norra halvklotets västerländska samhällen, som hittills varit skyddade mot många av kolonialitetens-modernitetens våldsamma konsekvenser, inte längre kan räkna med att vara det även fortsättningsvis.

Utifrån den insikten pekar numrets texter i riktningar som vi menar kan vara värda att utforska: politiskt, strategiskt och praktiskt. I dem framträder en omsorgsradikalism inte som en flykt från det politiska, utan som en praktik med potential att omförhandla livets materiella och sociala förutsättningar. Här framstår omsorg inte som ett nostalgiskt återställande och upprätthållande utan som ett aktivt ingripande i nuet inför hotet om förintelse – en politik för att skapa förutsättningar för framtida liv i spåren av ett system som har förbrukat både människor och ekosystem i jakten på tillväxt.

Att aktivt påverka och göra framtider i detta nu innebär inte att söka en mer »rättvis« ekonomisk fördelning av resurser

inom den teknologiska kapitalismens givna ramar – där elbilar, AI och grön tillväxt alltjämt dominerar framtidsbilderna – utan att ifrågasätta själva systemets grundläggande logik. Det handlar om att arbeta med det som finns, med det som skadats och med det som fortfarande kan öppnas genom att skapa nya berättelser, bygga nya allianser och nya former av organisering och kollektiv förmåga. I det sammanhanget behöver vi öva oss i att dröja vid sådant som ofta passerar förbi för snabbt – vid spår och tystnader men också vid överlevnadskalkyler och det omätbara. Vi behöver synliggöra flödet av liv och död och förbindelserna dem emellan, autonomin och aktörskapet hos både de mänskliga och de mer-än-mänskliga subjekten (såsom djur, växter, ekosystem, fossiler, Gaia) i städer och landskap där ingenting är orört, där spåren av de koloniala och industriella projekten skär genom skogar, berg, slätter och våra egna kroppar, där de kan läsas i varje cell och molekyl.

Det långsamhetens lov som flera av numrets författare sjunger kan på så vis förstås som en nödvändig dimension av det politiska arbetet, dels för att vi ska kunna dröja vid konsekvenser och skyldigheter, dels för att vi ska kunna utöva ett aktivt motstånd mot dem som genom att ständigt rikta våra blickar mot en hotfull eller löftesrik framtid undslipper ansvar för det som varit och det som är.

Fulla av alldagligt hopp står vi alltså här, mitt i metakrisen, med fötterna på jorden. Jorden doftar, myllrar, rör sig, oregerligt. Och som maree brown skriver: »Vi nuddar vid framtiden, sträcker oss över gränser och postapokalyptiska omständigheter för att röra vid varandra, ropa till varandra som förbundna och älskade.«

Noter

1. Tanken om kollapsologi går tillbaka åtminstone till Romklubbens rapport *Tillväxtens gränser* (1972), men de nuvarande diskussionerna grundar sig främst i Pablo Sevigne och Raphaël Stevens, *Comment tout peut s'effondrer. Petit manuel de collapsologie à l'usage des générations présentes* (2015) (»Hur allt kan braka samman. Liten kollapsologisk manual för de nuvarande generationerna«). Se webbplatsen <https://www.collapsology.info/en/links/> för en översikt över de framför allt franska men också engelsktalande forskningsinstitut och tankesmedjor som utgår från detta perspektiv.
2. Hannah Arendt, *Totalitarismens ursprung* (2020 [1951]).
3. Robert A. Nisbet, *History of the Idea of Progress* (2009 [1980]), s. 174.
4. Reinhart Koselleck, *The Practice of Conceptual History: Timing History, Spacing Concepts* (2002), s. 228.
5. Dipesh Chakrabarty, *Provincializing Europe. Postcolonial Thought and Historical Difference* (2000), s. 43.
6. Hartmut Rosa, *Acceleration, modernitet och identitet: tre essäer* (2013 [2012]).
7. Se Accelerationskontorets webbplats, <https://accelerationskontoret.se>.
8. Termen »teknofeodalism« har myntats av den grekiske nationalekonomen Gianis Varoufakis; se vidare hans bok *Technofeudalism: What Killed Capitalism?* (2023).
9. Det »mörka« ska i sammanhanget förstås i flera betydelser: som något ondskefullt, som något höljt i dunkel och som svart magi. Se vidare Nick Land, *Fanged Noumena. Collected Writings 1987–2007* (2012).
10. Filippo Tommaso Marinetti, »Futurismens grundläggning och manifest« [1909], i Gunnar Qvarnström (red.), *Moderna manifest*, band 1, *Futurism och dadaism* (1973), s. 13.
11. Ekots lördagsintervju med Kristina Alvendal, Sveriges Radio den 3 maj 2025.
12. William MacAskill, *What We Owe the Future. A Million Year View* (2022).
13. Effektiv altruism har också gett upphov till en nyliberal gräsrotsrörelse

som bland annat fångar upp studenters framtidsoro genom klassiska bildande studiecirklar, detta också vid svenska tekniska högskolor och handelshögskolor.

14. Alnoor Ladha och Linn Murphy, *Post-Capitalist Philanthropy. Healing Walth in the Time of Collapse* (2022).
15. Audre Lorde, *Härskarens verktyg kommer aldrig att montera ned härskarens bus* (2024 [2018]).
16. Se webbplatsen <https://handsoff2025.com>.
17. Se webbplatsen <https://www.federalunionists.net/>.
18. Mark Drery, »Black to the Future. Interviews with Samuel L. Delany, Greg Tate, and Tricia Rose«, i Drery (red.), *Flame Wars. The Discourse of Cyberculture* (1993).
19. David Graeber, *Bullshit Jobs* (2018).